

נספח:

ליקוט מראשי ישיבות בסוגיא זו

- א. הגאון רבי יוסף דוב הלוי סולובייצ'יק זצ"ל
- ב. הגאון רבי צבי קושלבסקי שליט"א.
- ג. הגאון רבי יונתן דוד דיויד שליט"א

הגאון רבי יוסף דוב הלוי סולובייצ'יק זצ"ל *

כולנו יודעים איך התורה שבעל פה מפרשת את הפסוק:

"עין תחת עין, שן תחת שן, יד תחת יד, רגל תחת רגל, כִּוְיָה תחת כִּוְיָה, פָּצַע תחת פָּצַע, חבוֹרָה, תחת חבוֹרָה"

ואנו יודעים שהתורה שבעל פה פירשה שהמזיק את חברו צריך לשלם כסף, הפסוק אינו מתפרש 'ממש' כי אם 'ממון'.

ובגמרא בבא קמא ישנם הוכחות רבות ש'עין תחת עין' איננה במונח 'ממש' אלא לתשלום ממון. והרמב"ם מסווג הלכה זו תחת הכותרת "פירושים המקובלים למשה רבינו" ועל פירוש זה אין זכות לשום אדם לחלוק. בגמרא ישנם הרבה חילוקי דעות, אבל על פירושים המקובלים ממה רבינו אי אפשר לחלוק. מי שחולק על פירוש זה הוא אפיקורוס, צדוקי!

למשל הפירוש של "פרי עץ הדר" שזה אתרוג, או של "טוטפות בין עיניך" משמעותה בגובה המצח ולא בין העיניים, או "לאות על ידיך" בגובה היד ולא בכף היד, זה מה שהרמב"ם מכנה פירושים המקובלים ממה רבינו.

ובמשנה תורה הוא כותב (חובל ומזיק א, ו): "ואע"פ שדברים אלו נראים מענין תורה שבכתב וכולן מפורשין הן מפי משה רבינו מהר סיני. כולן הלכה למשה הן בידינו וכזה ראו אבותינו

* נכתב ונערך על ידי עורך המדור. תרגום חופשי מתוך שיעור בידיש שמסר הרב בבוסטון שבט תשי"ז ונתפרסמה הקלטתו ברבים. כדאי גם לעיין בדבריו של הרב צבי שכטר שסיכם חלק מהנקודות בספרו 'מפני הרב', עמודים 379-380, ובידברי הרב, עמוד 101, גם הוסיף כמה הערות שלא הובאו כאן. כמו כן, הרחיב הרב בעיון הסוגיות בשיעוריו על מסכת בבא קמא, ראה רשימת שיעורים בב"ק פג, ב.

דין בבית דינו של יהושע ובבית דינו של שמואל הרמתי ובכל בית דין ובית דין שעמדו מימות משה רבינו ועד עכשיו."

זאת אומרת שאף אחד לא יכול לפרש עין תחת עין באופן מילולי!

אבל, אם כן השאלה מתבקשת – למה ניסחה התורה בצורה מוזרה 'עין תחת עין'? לתת פתחון פה לטענת המינים ולתת נשק בידי שונאי ישראל לתקוף את ישראל, כמו שאמרו באו"ם שישראל מתנהלת בברוטליות לפי עיקרון 'עין תחת עין' במאבק בין ישראל למצרים?

ריבונו של עולם! אם הפירוש של עין תחת עין שצריכים לשלם כסף אז שיכתוב "כסף תחת עין כסף תחת שן, כסף תחת יד כסף תחת רגל" וכן הלאה. זה היה פוטר אותנו מכל המחלוקות מכל מבקרי המקרא ומכל שונאי ישראל.

למה התורה השתמשה בצורה עין תחת עין והשאירה לתורה שבעל פה לפרש שהכוונה לכסף? אנו סבורים שהתירוץ פשוט מאוד, ומי שיש לו מח בקודקודו יבין זאת.

לו התורה היתה, חס ושלום, כותבת 'כסף תחת עין, כסף תחת שן' – היה בזה החילול הכי גרוע לכבוד האדם. כי אם כך, היה משתמע שאברי האדם – עיניים, ידיים, רגליים, וכל החושים שמגדירים אדם שבלעדיהם אין הוא נחשב לאדם. שלכוחותיו השונים – ראייה, שמיעה, מישוש יש ערך כלכלי, כמו שהיטלר וסטלין (ימ"ש) טענו, ושאפשר לקבוע שער חליפין, ואם יש איזה עשיר, והוא רוצה, הוא יוכל להרשות לעצמו את הלוקסוס להוציא למישהו את עינו או להשאיר אותו עם חמישה שיניים או להזיק לו את היד, ולטעון להגנתו שהוא לא עושה דבר רע הרי התורה כתבה כסף תחת עין, אני משלם לנפגע את עלות הנזק!

פסק כזה היה עומד בסתירה מול מושגי התורה לגבי כבודו וחשיבותו של אדם עם אבריו, עם כוחות נפשו ועם חושיו, אדם שנברא בצלם אלוקים.

בפסוק עין תחת עין התורה רצתה להביע את הרעיון שכשאדם מתרגז, בזדון או שחושק בנקמה או מפני זדון ורוע לב, הוא פוגע במישהו ועושה אותו בעל מום ולוקח ממנו את כח הראיה, או לוקח לו את כח השמיעה או קוצץ לו את היד, התשובה ההולמת היתה לעשות אותו דבר לפוגע!

כי באמת מגיע לו לאבד עין, לאבד שן יד ורגל!

מפני שזה פשע עלוב, לגרום למישהו להיות עיוור ומידת הדין דורשת שהוא ישלם את הנזק במלואו,

תשלום שווה ערך לנזק היה להוציא לו עין או לקצוץ לו את ידו של האדם המנובל הזה, כי באמת לעוור אדם או לעשותו בעל מום הוא מעשה זדוני יותר מלרצוח אותו

זה הוא החוק של 'דינא תקיפא'!

דינא תקיפא מוצא ביטוי בנוסח של התורה שבכתב,

אבל כאן נכנסת המידה של 'המתקת הדין'. מה הכוונה המתקת הדין – של דינא רפיא?

היא אומרת, שבאמת מגיע לו אותו עונש ואינני חולקת על מידת הדין, דינא תקיפא, היא אומרת באמת מגיע לפוגע לאבד כח הראיה בדיוק כמו שעשה לחבירו, אבל אינני יכולה להתנהג כך, זה נורא מדי לבית הדין, לדיין, לנהוג על פי דינא תקיפא. בן אדם איננו מספיק גדול, זהו תפקיד של רבוננו של עולם, אין לאדם את הזכות המוסרית ליישם דינא תקיפא כה מבעית!

הגאון רבי צבי קושלבסקי שליט"א *

ובסיום הפרק הוא כותב (המהר"ל) וז"ל: "והנה דברי חכמים הם לפי הדקדוק והם דברים נגלים שהעמיקו מאוד לדקדק ולירד עד עומק הכתוב, ודבר זה נקרא מדרש חכמים, הם דברים היוצאים מן עומק הכתוב אבל פשוטו קיים עומד, שכן אמרו בפרק ב' דיבמות אין מקרא יוצא מדי פשוטו, הרי שהם גילו לנו שאין לעקור הפשט כלל אבל הוא נשאר והדרש שדרשו בו הוא עומק הכתוב. למה הדבר דומה, לאילן אשר שרשו עומד בארץ וכו', וכן הפשט הוא שורש הכתוב ומתפשט אח"כ לכמה דברים", עכ"ל.

וכמה מתאימה הדוגמא שהביא המחבר ליסוד זה מהפסוק "לא יומתו אבות על בנים" שדרשו אותו חז"ל לפסול את האב להעיד על בנו, כי משם יש להוכיח בעליל שלא התכוונו החכמים לעקור את פירוש הפסוק מפשוטו, שהרי בספר מלכים (ב, יד, ו) כתוב "ואת בני המכים לא המית ככתוב בספר תורת משה לא יומתו אבות על בנים", הרי מפורש באר היטב בדברי הנביא שפשוטו של מקרא נשאר, כלומר שלא ייענשו בנים בשביל חטא אבותם, והסתמכו על פשוטו של פסוק זה לנהוג כך הלכה למעשה. אולם מכח שאלת הגמרא שהפסוק בעצם מיותר כי אותו רעיון כבר נלמד מן הפסוק "איש בחטאו ימות", מזה הוכיחו שיש עוד פירוש בפסוק שלא ישתמשו בעדות האב להעניש את הבן, משום כך לא כתבה התורה שלא יומתו אבות על עדות בנים, כי הפשט הוא באמת שלא יומתו בנים בחטא אבותיהם, אבל כלול בזה גם דברי יותר עמוק שאב לא יגרום עונש לבן בסיבת עדות אבותיו, והכל משורש אחד, שאין ראוי שיגרום האב להעניש בנו אפילו במקרה שמגיע לו העונש על המעשה שעשה.

דוגמא נוספת שבעמם אין מקרא יוצא מידי רוח הפשט הוא הפסוק "עין תחת עין", שכידוע הגמרא (ריש החובל ב"ק פג, ב) מכריחה שכוונת הפסוק שישלם ממון. ואע"פ שנראה כאילו הפירוש של חז"ל נוגד באופן מוחלט את פשוטו של מקרא, האמת היא שעדיין הרוח של הפשט קיימת, כי כוונת התורה היא להבחין בין תשלום כנגד חבלות הגוף לבין תשלום כנגד היזק

* הקטע דלהלן הוא ציטוט מהקדמת הגאון רבי צבי קושלבסקי שליט"א לספר 'תורת חז"ל תורה מן השמים' – מבוא לתושבע"פ. (הוצאת מוסד הרב קוק). מודפס כאן ללא בקשת רשותו.

ממון חבירו, שהרי שייך למלאות חסרון ממון של חבירו בתשלום כספי ואילו תשלום כספי בשום אופן לא ימלא חסרון גופו של חבירו ומן הראוי שבי"ד יוציאו עינו של החובל, אלא שהוחלף עונש זה בתשלומים של ממון בתורת פדיון וכופר בעד עינו של החובל בעצמו (והמעין במורה נבוכים ובספר חידושי ר' חיים הלוי הלכות טוען ונטען הל' ב' יווכח שיש בזה גם השלכות הלכתיות).

נמצא שגם המשמעות המילולית של "עין תחת עין" יש בה מרוח האמת, שהתורה השתמשה בסגנון זה כדי להדגיש את חומרת של הפגיעה בגופו של אדם, שמן הראוי היה שיוציאו את עינו אבל הקילה עליו שישלם במקום זה ממון.

הגאון רבי יונתן דוד דיויד שליט"א *

[א]

"ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם".

וברש"י: "אשר תשים לפניהם. אמר לו הקב"ה למשה לא תעלה על דעתך לומר אשנה להם הפרק וההלכה ב' או ג' פעמים עד שתהא סדורה בפיהם כמשנתה ואיני מטריח עצמי להבינם טעמי הדבר ופירושו, לכך נאמר "אשר תשים לפניהם" כשלחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם".

ואח"כ: "לפניהם. ולא לפני עובדי אלילים ואפילו ידעת בדין אחד שהם דנין אותו כדיני ישראל, אל תביאהו בערכאות שלהם, שהמביא דיני ישראל לפני ארמים, מחלל את השם ומיקר שם האלילים להשביחם, שנאמר "כי לא כצורנו צורם ואויבינו פלילים" כשאויבינו פלילים זהו עדות לעלוי יראתם".

* קטע מתוך הועד – השיעור בפרשת שבוע, פרשת משפטים, ה'תשפ"ב. נכתב ע"י אחד השומעים וכפי הבנתו וללא ידיעתו של הרב. אינו מוגה כלל, ולא נתפרסם ברשות ראש הישיבה. טיוטת השיעור השלם נשלחה אל המערכת, וחלקים ממנה הועתקו לכאן על ידי עורך המדור.

כמבוא לדברי הג"ר יונתן דיויד שליט"א אלו, שלח לנו כותב השיעור וזה לשונו: "אקדים ואוסיף כי דברים אלו שמענו פעמים רבות מפי רבינו שליט"א [ולדוגמא מאמר שבועות ה'תשפ"ב], דכל הפרד"ס, ומ"ט פנים וע' פנים לתורה, כולם אינם אלא תורה אחת אלוקית, תורת חיים המחוברת לשורשה העליון בלא שום קטיעה, תורה תמימה שהיא אחת כמו שה' אחד, אלא שהיא משתלשלת והולכת (ובזה ביאר את עניין הורדת השמים וקריעת הרקיעים במעמד הר סיני, להראות שהתורה אחת בכל העולמות אלא שמשתלשלת למטה), ובכל פעם מעמיקים יותר ומגלים עוד מעמקי מעמקים, אבל ח"ו מלומר שיש סתירה בין החלקים השונים. בנותן טעם לציין לדברי רבינו ראש הישיבה רבי יצחק הוטנר זצוק"ל, בספר 'פחד יצחק' - פסח, מאמר נב, והרצצה להחכים ייקחם משם. "ע"כ.

[ב]

ובתחילה כתב רש"י: "ואלה המשפטים. כל מקום שנאמר 'אלה' פסל את הראשונים, 'ואלה' מוסיף על הראשונים מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני".

כתב מהר"ל ב'גור אריה': "ונראה לומר דכך פירושו, דודאי אף על גב שכל המצות נאמרו מסיני, יש מצות שהם עיקר יותר מסיני, לפי שהם מצות חשובות, וירד הקב"ה בשבילם על הר סיני לאותם דוקא שנאמרו בפירוש כאשר הם כתובים, וכל שאר המצות נאמרו עמהם מסיני, וזה בשביל כי "תורת ה' תמימה" אין מצותיה מחולקות, ולפיכך נאמרו כולם מהר סיני. ומכל מקום יש חילוק בין המצות; כי עשרת הדברות נאמרו מסיני בשביל עצמם, ואילו שאר המצות נאמרו מסיני מפני שהשם יתברך נתן התורה בשלימות בסיני. ותדע, שאמרו (סוטה לז ע"ב) התורה נתנה כללותיה ופרטותיה מסיני, חזרו ונשנו באוהל מועד, וחזרו ונשנו בערבות מואב, והשתא קשה למה באלו מצות דוקא נכתב שנאמרו באוהל מועד, כגון מצות הקרבנות, על כרחך כמו שאמרנו, אף על גב שכל המצות נאמרו בסיני ונשנו באוהל מועד, לא נשנו כולם רק בשביל איזה מצות ששייכים דוקא באוהל מועד, כמו מצות קרבנות ששייכים אל אוהל מועד, ועל ידי אותן מצות נאמרה כל התורה באוהל מועד, לפי שהתורה היא אחת, אין לומר שיהיו קצת מצות נאמרו במקום זה ומקצתן במקום אחר, ולפיכך נאמרו כולן שם, אבל לא נאמרו רק ברמז. ועוד, הא דאמר 'מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני', כלומר כמו הראשונים שנאמרו בסיני, ולישראל נאמרו עשרת הדיברות מסיני - אף אלו כך, וכל שאר מצות - למשה נאמרו מסיני, ולא לישראל, עד אוהל מועד, או עד ערבות מואב" עכ"ל.

[ג]

מעתה יש לן להתבונן, דבשלמא פרשת יתרו העוסקת במה שהיה בסיני היינו מתן תורה וכל הנלווה עליו. אך לא נתבאר מפני מה פרשת 'ואלה המשפטים' שייכת במסוים לסיני.

נביא דברי הגר"א בפרשתן (אדרת אליהו, שמות כא, ו): "או אל המזוזה. פשטא דקרא גם המזוזה כשרה, אבל הלכה עוקרת את המקרא. וכן ברובה של פרשה זו, וכן בכמה פרשיות שבתורה. והן מגדולת תורתנו שבע"פ שהיא הל"מ, והיא "מתהפכת כחומר חותם" ... ע"כ צריך שידע פשוטו של תורה שידע החותם וכן במרצע..."

"מתהפך כחומר חותם". חותם יש בו דבר מפליא, שעל החותם עצמו הרי כל האותיות והצורות נמצאות בצורה הפוכה, וכשחותמים על נייר וכדו' הכל נהפך ויש צורה ישרה.

כיו"ב כתב הגר"א, שבתורה שבכתב נאמרו הדברים בצורה מסוימת, ולדוג' "יד תחת יד" שהפשט הוא שהעוקר לחברו את ידו דינו שיעקרו את ידו, וכשהדברים מתקבלים אצלנו אזי הם מקבלים צורה שונה, שדרשו חז"ל שאין עוקרים את ידו ממש אלא משלם ממון. וזה דומיא דחותם המתהפך, שאין כאן ב' דברים שאינם קשורים זל"ז, אלא דברי חז"ל הם הצורה איך שפשט התורה שבכתב מתקבל למטה. כביכול על החותם כתוב "עין תחת עין" - ממש, וכשנחתם כתוב "עין תחת עין" - ממון, היינו שהתורה שבע"פ מגלה שכך הוא קיום הפשט. לא חלילה שהתורה לא התכוונה ל"יד תחת יד", אלא כדברי הרמב"ם (פ"א מהל' חובל ומזיק ה"ג) שע"י תשלום הממון אזי נחשב כאילו עקרו את ידו ממש, כפשט התורה שבכתב.

[ד]

ובסוף הפרשה: "ויקח משה חצי הדם וישם באגנת וחצי הדם זרק על המזבח... ויקח משה את הדם ויזרק על העם ויאמר הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם על כל הדברים האלה".

וכתב רש"י: "ויקח משה חצי הדם. מי חלקו מלאך בא וחלקו".

והנה בכל שיעורי תורה קיי"ל "משערים כפי דעתו של רואה" ואי"צ שיבוא מלאך ויכוון לחצי בדיוק, וכאן נזקק משה למלאך שיחלק את הדם.

תוכן הדבר כי הדם נזרק חציו על מזבח ה' וחציו על העם, ובכך נכרתה הברית בין הקב"ה לבין ישראל, וזו ברית התורה. ותורה זו היא "תורת ה' תמימה", תורה שיש בה שני חלקים. התורה שנמצאת למעלה ובה כתוב "עין תחת עין" וכפי הפשט שמוציאים את העין ממש, חותם. ויש את החלק שנמצא למטה, הנחתם, ובו כתוב "עין תחת עין" - ממון. ואי"ז מחלוקת אלא שני חלקים לאותו הדבר.

וכל זה הוא לאפוקי מהכופרים הצדוקים שאין להם תורה שבע"פ, אלא רק מה שכתוב. א"כ אין כאן ציור של שמים וארץ מחוברים. אבל התורה הקדושה "תורת ה' תמימה", והשלמות של התורה היא משני חצאים למעלה ולמטה, ואיך שאותו עניין הכתוב למעלה באופן אחד מתקיים בארץ באופן אחר. וע"ז הייתה כריתת הברית.

[ה]

התורה נתנה בשני לוחות. לוח אחד למצוות שבין אדם למקום, ולוח שני למצוות שבין אדם לחבירו. ויחד הם 'לוחות הברית'. כי הברית עניינה בחיבור עליון ותחתון, שמים וארץ, תורה שבכתב ותורה שבע"פ, בין אדם למקום ובין אדם לחבירו.

הכופרים אומרים שאין חיבור לתורה עם מה שהתחתון חושב, רק השמים חושבים. אבל באמת התורה הק' נתנה לתקן ולהשלים את האדם, לקחת את שכל האדם ולצרפו אל שלמות תורתנו הק'. ומפני כך התורה בנויה מב' חלקים, תושב"כ ותושבע"פ, ותורה שבע"פ מתקיימת ע"י בני אדם, ושני חלקים אלו הם החיבור בין השמים לארץ.

ע"כ, הדם הניתן על המזבח ועל העם לברית התורה, צריך להיות מחולק בשווה. כי יש שיוויון בין החלקים בברית, אי אפשר להיות צדיק בבין אדם למקום ולבטל בין אדם לחבירו וכן להיפך, אי אפשר להאמין רק בתורה שבכתב ולא בתורה שבע"פ או להיפך. מי שכופר בחלק אחד כופר בכל התורה.

[ו]

השבוע חל יום פטירתו של רבי ישראל סלנט'ר זצ"ל, ואמר א' מתלמידיו שתמיד יוצא היארציט בשבוע של פר' משפטים כי ר' ישראל העמיד את העסק בבין אדם לחבירו. אמנם למדנו שלא שבא ר' ישראל להדגיש את בין אדם לחבירו שזה עיקר, אלא שבא להשוות שבין אדם לחבירו שווה לבין אדם למקום, ושניהם שווים יחד.

[ז]

זה המהלך של פר' ואלה המשפטים. וזה העניין בתורתנו הק' שההלכה עוקרת את המקרא, כי הפשט הוא בתורה שבכתב, וכך התורה נראית למעלה, עין תחת עין ממש, ואח"כ התורה מתבטאת למטה בתורה שבע"פ, עין תחת עין ממון, וזה כאילו הוציאו לו את העין כמו שכתב הרמב"ם. וזו השלימות, וזו הברית.

וא"כ, זהו הייחוס המסוים בין פרשת 'ואלה המשפטים' ל'סיני'. כי סיני הוא מקום החיבור בין נותן התורה למקבלי התורה, וכך עניין פרשה הזו שהמשפטים נתנו לחבר ולהשוות בין השמים לארץ ובין נותן התורה למקבליה. וזה עניין הברית, וכמו בסוף הפרשה שמשו לוקח חצי הדם וגו' להראות שיש חיבור בין השמים והארץ בכל מצווה שאנחנו עושים. וכך עשה הגרי"ס שלא עשה תורה של בין אדם לחבירו אלא השווה אותה, כמו הנחת תפילין.

[ח]

בסוף פרשת יתרו נאמר: "ולא תעלה במעלת על מזבחי אשר לא תגלה ערותך עליו", וברש"י: "אשר לא תגלה ערותך. שעל ידי המעלות אתה צריך להרחיב פסיעותיך, אף על פי שאינו גילוי ערוה ממש, שהרי כתוב "ועשה להם מכנסי בד", מכל מקום הרחבת הפסיעות קרוב לגילוי ערוה הוא, ואתה נוהג במ מנהג בזיון. והרי דברים קל וחומר, ומה אבנים הללו שאין בהן דעת להקפיד על בזיונו, אמרה תורה הואיל ויש בהן צורך לא תנהג בהן מנהג בזיון, חבירך שהוא בדמות יוצרך ומקפיד על בזיונו, על אחת כמה וכמה".

מורגשת בכאן התימה בדברי רש"י הקדושים, על מה ראה לנכון להביא כאן דברי מוסר.

אבל באמת כל עניין מתן תורה שה' ירד על הר סיני היה לחבר עליון ותחתון, והשוואת שמים וארץ, ולכן סיום הפרשה של מתן תורה בסיני הוא בציווי שלא לנהוג באחרים מנהג בזיון. העיקר כאן זו ההשוואה בין הבין אדם לחבירו לבין אדם למקום. הכל אחד, כי כל התורה זה חיבור שני לוחות.

זו ההדגשה ברש"י "חברך שהוא בדמות יוצרך", צלם אלוקים, האדם הוא תחתון אבל יש בו צלם של העליון, חיבור עליונים ותחתונים.

וכ"ז הוא היפך הצדוקים והכופרים בתורה שבע"פ שאמרו שאין תורה למטה, אין תורה שבע"פ והולכים רק לפי הכתב, ועין תחת עין ממש.

[ט]

וזה מה שנאמר על מתן תורה: "פנים בפנים דבר ה' עמכם בהר מתוך האש" (דברים ה, ד).

בגמ' ביומא (נג:): "אמר רבי אלכסנדר אמר רבי יהושע בן לוי המתפלל צריך שיפסיע שלש פסיעות לאחוריו ואחר כך יתן שלום... תניא נמי הכי המתפלל צריך שיפסיע שלש פסיעות לאחוריו ואחר כך יתן שלום ואם לא עשה כן ראוי לו שלא התפלל ומשום שמעיה אמרו שנותן שלום לימין ואחר כך לשמאל שנאמר מימינו אש דת למו... אביי דיהיב שלמא לימינא ברישא

א"ל מי סברת לימין דידך לשמאל דידך קא אמינא דהוי ימינו של הקב"ה". מתחיל בשמאלו היינו ימין השכנגדו כי עומד מול השכינה פנים בפנים.

כך בשמו"ע האדם עומד מול השכינה, זה מול זה פנים בפנים, וכן הוא בכל הדברים הללו, התורה, ומתן תורה, וכן בחצי על המזבח וחצי על העם, וההדגשה של בין אדם לחבירו וההשוואה לבין אדם למקום, שהאדם ירגיש שזה לא סתם חיוב לחבירו אלא ע"ז הברית של עיקר השלימות של התורה והצורת אדם זה בשלמות הזו, נגד כל הכופרים והצדוקים שאמרו שאין תורה שבע"פ. פנים בפנים דיבר ה' עמכם. ה' אמר עין תחת עין ולמעלה זה ממש ולמטה זה ממון, מתהפך כחומר חותם, כמו החותם שנראה כך ונחתם להיפך למטה, כך התורה באה מלמעלה מהקב"ה באופן אחד ולמטה זה מתקבל באופן הפוך, וכך היא שלמות התורה.

ובשל כך דווקא בכאן יש לימוד שאלו נאמרו מסיני כי זה שלמות אחת של לוחות הברית. כי ברית מורכבת משני חלקים שווים כמו הציור של הדם אצל משה.

[י]

וזה הציווי למשה שישים את התורה לפניהם כשולחן ערוך. בגמ' בעירובין (נד:): "ר"ע אומר... ומניין עד שתהא סדורה בפיהם שנאמר שימה בפיהם, ומניין שחייב להראות לו פנים שנאמר ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם". לא מספיק ה"סדורה בפיהם", שידעו את ההלכות, אלא צריך להראות להם פנים, שידעו את טעמי הדברים (יעויי' רש"י שם), כי איך שהתורה מתקבלת אצל המקבלים הוא חלק מהתורה ממש.

[יא]

כתוב בתהילים (קמז, כ): "לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום". וקשה דהעכו"ם ג"כ מצווים על 'דינים' כחלק מהז' מצוות בני נח שלהם, ומהו "משפטים בל ידעום". ובתשו' רמ"א (י') שהם מצווים על אותם דינים כמו ה'חושן משפט' שלנו.

אבל העניין שלא נאמר "משפטים בל הודיעם" אלא "בל ידעום", כי הוא הודיעם כדי שיוכלו לקיים הז' מצוות בני נח שלהם, אבל עדיין בל ידעום את שרשי הדברים וטעמי הדבר, אין לגוי את כח הסברא לפשוט ספק או כיוצ"ב, ואם יש לו שאלה אז צריך לשאול לנביא או לישראל, אבל כח תורה שבע"פ שאפשר לדון ולפרש זה אין להם, ומעלה זו נתנה רק לנו. הכח לכוון לעומק רצון נותן התורה הוא רק לישראל.

אשר תשים לפניהם - תראה להם פנים, תלמד אותם פנים בפנים. שידעו איך מה שנראה למעלה עין תחת עין ממש הוא הנראה כאן למטה ממון, וזה אותו דבר. ולגויים אין חלק בזה.

[יב]

וע"ז נאמר "כי לא כצורינו צורם ואויבינו פלילים". אמר גאון קדוש אחד שאם יהיו מאה גויים ויהודי אחד ביניהם מי שהוא מבין יכול לראות שלהם יש א' גוישע פנים וליהודי יש א' יידישע פנים, הצורה שלנו לא כמו הצורה שלהם. המונח בזה שיש ליהודי משהו נוסף רוחני איזה זוהר שאין לגוי.

ולכן אע"פ שיש להם דינים, אסור לתת לפניהם את הדינים שלנו.

ואגב זה דרשו "לפניהם ולא לפני הדיוטות", כי עם הארץ אף שאינו גוי מ"מ הוא תופס רק את הפשט ולא יבין את עומק התורה שנובע מהחיים שיש בה, מהברית עם נותן התורה.

ומי שהוא ממש גוי אפי' אם יעמול ויעבוד בעומק הסוגיא הוא נשאר גוי ויבין את המילים אבל לא את החיות שמונח בזה שמגיע מנותן התורה, ע"י הברית בין הנותן למקבל. ולא יכול לתפוס איך שעין תחת עין למעלה הוא ממש ולמטה הוא ממון, דזה שייך רק לברית התורה שנכרתה עם ישראל.

[יג]

וע"כ מקום כריתת הברית על התורה הוא לאחר פרשת משפטים. דלכא' מה עניין הברית לדינים של מזיק ושומר וכו'. אבל לדברינו זה עניין הברית להעמיד שיתוף כזה בין שמים לארץ, ופרשה זו היא רובה בעניינים שבין אדם לחבירו, ורבה הלכה עוקרת את המקרא, להראות איך שיש דבר שכתוב למעלה באופן אחד ונראה למטה באופן אחר.